

**MN. ANTONÍ TENAS i ALIBÉS
(1881-1953)**

Hilari Raguer

A punt de complir-se el quarantè aniversari de la mort de qui durant trenta-vuit anys va ser rector de Sant Just Desvern i va marcar la parròquia i el poble amb la seva empremta inesborrable i personalíssima, els amics del Centre d'Estudis Santjustencs m'han invitat a redactar una nota biogràfica. Ho faig amb molt de gust, com una presentació provisional del personatge, que molts dels que el van conèixer podran esmenar i completar. I penso que el treball historiogràfic local al qual des de la seva arribada en aquest poble es va lliurar, amb tant de zel i d'amor com si fos santjustenc de naixement, fan d'ell com un precursor del Centre i justifiquen prou que en la present miscel·lània, que coincideix amb l'aniversari esmentat, se li dediquin aquestes pàgines.

Antecedents familiars

Antoní Tenas i Alibés va néixer a Ripoll el 1881. Ell sempre es va dir, fer dir i signar Antonino, un castellanisme evident, però que mai no va voler esmenar, fos perquè ell el tenia més aviat per un italianisme, fos per estar avesats ell i tots els qui el coneixien a aquella forma. A més, la forma catalana era insòlita i fins podia semblar afectada. Si en italià Antonino és un diminutiu d'Antonio, potser hauria calgut dir Antonet, però aquest canvi hauria resultat francament ridícul. Fos com fos, a hores d'ara no podem perpetuar la incorrecció i ens cal emprar la forma catalana admesa com a vàlida.

Tenia a gran honor les seves arrels ripolleses. El seu pare, Ramon Tenas i Capdevila, nascut a Ripoll, per part de pare provenia de Les Tenes, una masia més que mil·lenària situada entre Ripoll i Vallfogona del Ripollès. La famosa escriptura de dotació de l'església de Ripoll, amb motiu de la seva consagració, el 20 d'abril del 888, esmenta Les Tenes entre les cases que el comte Guifré dóna al senyoriu del monestir. Aquest document, per cert, és el primer on consta el nom de Montserrat, que el comte barceloní també donava a Ripoll. Per part de mare, Ramon Tenas venia de Capdevila de les Lloses (Ripollès), una masia rica, antiga parròquia on es conserva encara una bonica església romànica. La casa es troba just a la divisòria d'aigües que separa el Berguedà del Ripollès, de manera que, com diu un dels actuals propietaris, Sr. Joaquim Capdevila i Pous, quan plou, l'aigua que cau a una banda de la teulada va al Llobregat, i la que cau a l'altra al Ter.

La mare de Mn. Antoní, Ramona Alibés i Fossas, també ripollesa, venia, per la banda paterna, segons diuen, de Beget, municipi de la Garrotxa, tocant a la frontera francesa, incorporat el 1969 al de Camprodon (Ripollès), famós pel seu Crist majestat del s. XII. Els Fossas eren i són un llinatge ripollès ben conegut, provinent de la masia

de Les Fosses, entre Les Tenes i Vallfogona del Ripollès. El membre més notable d'aquest llinatge ha estat Tomàs Raguer i Fossas, fundador del Museu Folklòric i l'Arxiu Històric instal·lats a la plaça del Monestir. Ell va ser qui va salvar el 1936 les despulles del comte Guifré. Ramona Alibés i Fossas era cosina germana de Tomàs Raguer i Fossas.

Ramon Tenas i Capdevila pare de mossèn Antoni Tenas i Alibés. Retrat a llapis fet per Josep Tenas i Alibés. (Col·lecció: Hilari Raguer)

Mn. Antoni era el cinquè de sis germans. La gran, Ramona, es va casar amb Josep Raguer i Heras, de Vilanova de Sau, prop de Vic, però que no tenia cap parentiu amb el Sr. Tomàs Raguer que acabem d'esmentar. Van tenir dos fills: Ramon, un fill del qual, Francesc, viu encara a Ripoll, i Joaquim, que va ser el meu pare i que el 1935 va venir a viure a Sant Just Desvern.

Dues germanes més, Maria i Justa (habitualment anomenada Justeta) no es van casar. Vivien a Barcelona, a la Gran Via, amb un altre germà, Francesc, també solter.

Venien molt per la rectoria de Sant Just i durant la guerra civil van tenir amagat a casa seva Mn. Antoní.

L'esmentat Francesc, advocat, tenia un alt càrrec a l'Ajuntament de Barcelona. Era Cap de la Secció de Foment, que s'ocupava d'affers econòmicament molt importants. Algun temps va ser secretari accidental de l'Ajuntament. El famós catedràtic de Dret Administratiu i antic secretari de l'Ajuntament de Barcelona Josep M^a Pi i Sunyer va explicar, no gaire abans de morir, en un article, com en els seus temps l'òrgan principal per al funcionament dels afers municipals de Barcelona era la *Junta de Jefes*, integrada pel secretari i pels caps de les principals seccions: Governació, Hisenda, Foment i Eixample. "La sección que acaso pesaba más, porque llevaba muchísimos asuntos, era la de Fomento, y su jefe un hombre de mucha categoría personal y de mucho conocimiento jurídico administrativo que era don Francisco Tenas. De él he recordado siempre el hecho de que llevara de un modo constante corbata blanca. Algunas veces me decían a mí por qué no lo imitaba. Yo contestaba que mi vida particular era mucho más complicada que la del señor Tenas y por lo tanto quizás hubiera sido un sarcasmo que yo también utilizara la corbata blanca. Sin duda lo justo era que fuera de un color menos puro."¹

Un altre germà, Joaquim, va ser director de la sucursal que tenia a Madrid el Foment d'Obres i Construccions a la qual va donar un gran desenvolupament.

El més petit, Josep, era artista, professor de dibuix a Llotja i escultor notable, que té diferents obres a Barcelona. Entre altres, alguns dels relleus en bronze de la part inferior de l'estàtua de Colom i una escultura de la noia de la caputxeta vermella, que va ser col·locada als jardinetes del capdamunt del Passeig de Sant Joan. Una altra escultura d'un cap de noia va ser premiada a l'Exposició Nacional de Barcelona de l'any 1942. La *Gran Enciclopèdia Catalana* li dedica un breu article. Al Museu Folkloric de Ripoll s'hi guarda un bust de marbre, obra seva, i una relació de la seva obra². Però el que més cal recordar ací és que va ser l'autor de les imatges dels sants patrons Just i Pastor que hi havia a l'altar major de l'església, i que es van cremar el 1936.

Ramon Tenas i Capdevila tenia l'ofici d'ebenista, però es dedicava a les contractes de fusta de boscos, que eren llavors una de les principals riqueses de la comarca del Ripollès. De resultes de l'incompliment d'una contracta per part de l'Estat, es va arruïnar i la família es va haver de traslladar a Sant Boi del Llobregat (on va néixer Josep, l'escultor) i després a Barcelona, on va exercir el seu antic ofici d'ebenista.

1) José María Pi Suñer, *Los funcionarios administrativos. La Vanguardia*, 5 març 1980.

2) Comunicació del Sr. Juli Ochoa.

Nascut, doncs, a Ripoll el 14 de maig del 1881, Antoní Tenas va ser batejat tres dies després. Va rebre la confirmació de mans del bisbe de Vic, restaurador de Ripoll i pare de la pàtria catalana Dr. Josep Morgades. El dia de l'Ascensió del 1892 va rebre la primera comunió, a onze anys, tal com s'acostumava abans de les normes de sant Pius X sobre la comunió dels infants. Malgrat el trasllat de la família a Barcelona, quan va sentir la vocació sacerdotal va entrar al seminari barceloní, per bé que com a pertanyent a la diòcesi de Vic; vol dir que llavors la família encara considerava que l'estada a Barcelona era transitòria.

La carrera eclesiàstica

El 1896 va començar a estudiar al Seminari, en el nou edifici construït el 1878 per l'arquitecte Elies Rogent i Amat (1821-1897), restaurador de l'església de Santa Maria de Ripoll solemnement inaugurada aquell mateix any 1896. A Rogent deu Barcelona tres grans baluernes neomedievales: el Seminari, la Universitat... i la Presó Model. Per cert que, pel que fa al Seminari, va caldre completar el projecte d'Elies Rogent en un punt molt precís: a darrera hora es van adonar - rigorosament històric! - que no hi havia excusats!

Explicava la seva germana Ramona, la meua àvia, que, mentre Antoní estudiava, per ajudar-se a pagar els estudis prenia apunts i els distribuïa als condeixebles. Els havia de copiar en una màquina d'escriure vella i molt tronada. Havia de picar molt fort, i aquesta feina li va originar una mena de paràlisi de la mà dreta, un defecte que semblava inutilitzar-lo per als estudis i que l'hauria incapacitat per a l'ordenació sacerdotal. Però ell, amb aquella tenacitat que sempre el va caracteritzar, va aprendre a escriure amb l'esquerra, començant per fer pals i ganxos, com una criatura, i així va poder continuar, fins que amb el repòs li va passar la dificultat de la mà dreta. Sempre més va ser ambidextre.

Aquell seminari reflectia fidelment la fonda divisió del clergat català entre els carlins o integristes i els catalanistes. A Catalunya, i també a Euskadi, el nacionalisme va operar com un poderós dissolvent de l'integrisme. Torras i Bages primer, i el seu deixeble Lluís Carreras després, van aconseguir que l'integrisme, que des de les guerres carlistes pretenia ser l'única expressió genuïna de la fe catòlica a casa nostra, esdevingués cada vegada més minoritari i insignificant. L'òrgan dels carlistes catalans era *El Correo Catalán*, els catalanistes llegien *La Veu de Catalunya* i els catòlics monàrquics però liberals, menys nombrosos, seguien el *Diario de Barcelona*. De la violència de les

polèmiques entre integristes, liberals i catalanistes resulta difícil, per a nosaltres, fer-nos-en càrrec³. Aquelles lluites clericals van marcar indeleblement la mentalitat del nostre seminarista. Sempre més va creure que els integristes eren el causants de molts dels mals de la nostra Església i del nostre país. Encara als seus darrers anys, tot i que *El Correo Catalán* havia evolucionat molt i la seva secció religiosa havia esdevingut la més avançada de la premsa barcelonina, no el volia llegir. Ell m'havia explicat que li havien ofert una subscripció gratuïta, però que la va refusar tot dient al qui la hi oferia que "la fusta vella costa de doblegar". S'hauria tingut a si mateix per un renegat, només d'obrir *El Correo Catalán*. També va heretar del clima d'aquells anys de seminar un estil una mica de conspirador i de confabulació secreta amb els qui pensaven com ell, que es va intensificar durant els anys de la Dictadura de Primo de Rivera, perseguidora de l'Església catalana.

El 1902 va rebre la Tonsura que l'incorporava al clergat. Els dies 18 i 19 de març del 1904 va rebre successivament les ordes menors i el Sotsdiaconat. Pel juny del 1905 va ser ordenat diaca. El 23 de setembre del 1905 el va ordenar sacerdot, a Vic, el bisbe Josep Torras i Bages, successor de Morgades (que havia estat traslladat a Barcelona). Aquests nomenaments episcopals tan importants per a la Renaixença catalana es van poder fer perquè era Ministre de Gràcia i Justícia Duran i Bas, que a la Facultat de Dret de Barcelona havia tingut com a alumne destacat Torras i Bages.

Va obtenir el doctorat en teologia a la Universitat Pontifícia de Tarragona l'11 de novembre del 1905 i, deixant Vic, es va incardinar a la diòcesi de Barcelona, potser perquè en aquells moments tenia tots els germans a Barcelona, llevat de la gran, Ramona, casada a Ripoll. Els primers càrrecs sacerdotals que li van ser confiats foren els de vicari, successivament, de Sant Esteve de Palautordera (1907), Tiana (1907), l'Hospitalet (1910), Sant Pere de les Puel·les (1911), Sants Just i Pastor de Barcelona (1912). Superat l'aprenentatge com a vicari, va ser nomenat Ecònom de Banyeres (1916). Es va presentar a oposicions per a rectories, va obtenir el número 1 i va escollir, entre les vacants, la plaça de Sant Just Desvern. El 13 de desembre de 1916 va ser nomenat oficialment rector d'aquesta parròquia, i el dia 29 següent en va prendre possessió canònica. Des d'aquell moment es va considerar indissolublement lligat a Sant Just Desvern, amb el profund sentit bíblic i espiritual del desposori místic. No va acceptar mai les possibilitats que se li presentaven de passar a d'altres parròquies considerades de més categoria, o de fer oposicions a canonge. Per a ell, Sant Just

3) Vegeu Joan Bonet- Casimir Martí, *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques 1881-1888*, Editorial Vicens-Vives -Fundació Caixa de Barcelona, Barcelona 1990.

Desvern no va ser un lloc de trànsit en l'escalafó clerical, sinó una vinculació tan irrevocable i total com la d'un matrimoni. I aquesta espiritualitat del desposori místic no va ser per a ell un sentimentalisme o una ostentació (de fet mai no en parlava) sinó que es va traduir en una donació abnegada de totes les seves forces i possibilitats al llarg dels trenta-vuit anys de vida que encara Déu li va donar, fins a la mort. Veurem detalls ben significatius de com vivia la seva dedicació a Sant Just.

Retrat de mossèn Antoni Tenas i Alibés. (Fons Quintana-Cortès. Arxiu Històric de Sant Just Desvern)

La generació sacerdotal a cavall de la guerra

Mn. Antoni Tenas pertany de ple a aquell grup de sacerdots catalans que m'he permès de batejar amb el nom de "generació sacerdotal a cavall de la guerra"⁴. Formats en aquells seminaris catalans on encara era viu i actiu l'integrisme, s'havien hagut

d'obrir per propi esforç a la cultura eclesiàstica europea, moderna. Ja havien actuat sacerdotalment en temps de la Dictadura i de la República, van passar la prova del foc de la guerra civil i a la majoria d'ells encara els va tocar l'ambient enrairat del primer franquisme. El seu capdavanter era el cardenal primat Francesc d'A. Vidal i Barraquer (1868-1943), del qual aquest setembre es commemorarà el cinquantenari de la mort. Afins a ell eren el seu gran amic i conseller, advocat com ell, el bisbe d'Urgell Justí Guitart (1875-1940) i el de Solsona, no tan preparat intel·lectualment però sempre fidel, Valentí Comellas (1861-1942). De la mateixa generació cronològica, però d'orientació ideològica ben diferent, eren els bisbes Isidre Gomà (1869-1940), que seria cardenal de Toledo; el de Girona, Josep Cartanyà (1875-1963); el de Vic, el mallorquí Joan Perelló (1870-1955) i el successor de Gomà a Toledo, cardenal Enric Pla i Deniel (1876-1968). Sense ser bisbes, pertanyen també a la jerarquia eclesiàstica catalana l'abat de Montserrat Antoni Mª Marcet (1877-1940); l'oratorià Josep Mª Torrent, vicari general de Barcelona durant la guerra civil (1877-1957) i el que ho va ser de Tarragona durant la guerra i la primera postguerra, Salvador Rial (1877-1953). En aquesta generació sacerdotal hi ha biblistes, com els caputxins Rupert de Manresa (1881-1939) i Antoni Mª de Barcelona (1889-1953), el benedictí Bonaventura Ubach (1879-1960) i el jesuïta Josep Mª Bover (1887-1954). Podem destacar, entre els teòlegs, el canonge tortosí Joan Baptista Manyà (1884-1977), el carmelità Bartomeu Xiberta (1889-1953) i el caputxí Miquel d'Esplugues (1874-1934) que, més enllà de la teologia estricta, va tenir una forta presència en la cultura i la societat catalanes. Hi tenim sociòlegs, com els canonges de Barcelona Josep Mª Llovera (1874-1949) i Carles Cardó, insigne publicista (1884-1958), i el prevere, també de Barcelona, Àngel Carbonell, famós per haver defensat la compatibilitat del col·lectivisme i el catolicisme (1877-1940). Un grup molt característic d'aquesta generació és el dels liturgistes, entre els quals cal posar en primer lloc el Dr. Lluís Carreras i Mas (1884-1955) (encara que la seva acció ateny molts altres camps eclesials i fins polítics; Josep Massot i Muntaner ha parlat amb raó de la seva *omnipresència*), el musicòleg Higini Anglès (1888-1970), el gregorianista de Montserrat Gregori Sunyol (1879-1946), l'escolapi, gran difusor popular del gregorià, Miquel Altisent (1898-1975), l'especialista en art sagrat Manuel Trens (1892-1976) i el nostre Antoni Tenas (1881-1953). Van enriquir també la nostra cultura eclesiàstica, i la cultura catalana ras i curt, - al marge de la posició que varen prendre durant la guerra civil - el filòleg Antoni Griera (1887-1973) i l'especialista en filosofia, pedagogia, i catequesi Joan Tusquets

4) H. Raguer, *La generació sacerdotal de Mossèn Batlle*, dins A. Manent i G. Samper (eds.), *Mossèn Batlle. Miscel·lània d'homenatge* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992), pp. 62-69.

(n. 1901 i que encara publica obres de filosofia). Dels historiadors esmentarem el jesuïta Ignasi Casanovas (n. el 1872 i assassinat el 1936) especialista en Balmes i ple d'amor a Catalunya, que va defensar ardorosament davant els seus superiors, que llavors no ens eren gaire favorables, el P. Anselm Albareda (1892-1966), bibliotecari de la Vaticana i després cardenal, i també Josep Sanabre (1892-1976); mig contemporanis, però ja quasi de la generació següent, són els també historiadors, feliçment vivents, Miquel Batllori (n. 1909) i Joan Bonet i Baltà (n. 1906). Cal afegir-hi també els pastoralistes, creadors d'obres molt importants, ja que el tarannà dels sacerdots catalans s'ha caracteritzat per un equilibri entre teoria i pràctica: el P. Francesc de P. Vallet (1883-1947), fundador de l'Obra d'Exercicis Parroquials, el P. Manuel Mª Vergés (1886-1956), gran impulsor de la Congregació Mariana, Albert Bonet (1894-1974), fundador de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, i Antoni Batlle (1888-1955), patriarca de l'escoltisme català.

Els diferents camps de les ciències eclesiàstiques en els quals excel·lien els membres d'aquesta generació sacerdotal no eren compartiments estancs, sinó que s'enriquien uns als altres i constituïen entre tots un estil cristià i eclesial de nivell remarcable, en tot cas al corrent del millor de la renovació catòlica europea. En el conjunt de les diòcesis hispàniques, el clergat català es caracteritzava per un grau relativament elevat de cultura. Els moviments litúrgic, gregorianista, bíblic, patristic i catequístic es desplegaven pròsperament i, en conseqüència, havien quedat reduïdes a marges mínims les devocions aberrants i les supersticions. La gran quantitat i vitalitat d'associacions i de moviments -com per desmentir el tòpic de l'individualisme català- prosperaven a les parròquies, les diòcesis i a nivell nacional. Aquest to, d'altra banda, guardava relació amb una obertura política i social. Com escrivia des de l'exili Raimon Galí, "La renaixença litúrgica catalana no és aliena a la renaixença d'aquest sentir democràtic cristià, ja que en bandejar la beateria sentimental d'estampeta i jaculatòria, va basar la nostra fe en fets i pràctiques de profund sentit humà"⁵.

De tots els caps de brot de la "generació sacerdotal a cavall de la guerra", n'hi havia mitja dotzena que tenien especial relació i amiat i que compartien els ideals de renovació eclesial i de fidelitat a la terra. El més significat d'aquesta colla era l'*omnipresent* Dr. Carreras, que havia estat ja nomenat canonge de Barcelona però la

5) "En el centenari de Torras i Bages (1846-1916). La nostra democràcia cristiana", a *Quaderns de l'exili*, núm. 24, octubre-desembre de 1946. Galí no es refereix a cap partit polític concret, sinó a un tarannà catòlic que es troba com el peix a l'aigua en la democràcia, a diferència dels qui pensaven que la fe catòlica reclamava, com si fos dogma de fe, tot un altre univers social i polític.

pressió diplomàtica de l'ambaixador d'Alfons XIII, en temps de la Dictadura de Primo de Rivera, i també les denúncies d'integristes catalans, van aconseguir que el nomenament fos revocat. Carreras fins i tot va haver de fugir. Mn. Antoni el va adreçar a la seva germana Ramona, a Ripoll, perquè li deixés alguns diners i li procurés un guia que li fes passar la frontera. Hi havia també Mn. Higiní Anglès, que anys després, a Roma, seria conegut com el principal dels quatre "almogàvers" (els altres tres, més joves, eren el cardenal Albareda, el P. Miquel Batllori i el canonista Dr. Manuel Bonet i Muixí). També Mn. Trens, Mn. Batlle i l'escolapi P. Altisent. Tots aquests van assistir a l'enterrament del seu amic Mn. Antoni. D'aquest no se n'ha parlat tant com dels altres perquè sempre cercava el treball eficaç però amagat. Si no s'hagués cremat el 1936 el seu arxiu, ara podríem estudiar, amb l'ajut de la seva correspondència, la seva extensa xarxa de relacions i la seva actuació important en molts àmbits.

Liturgista

Mn. Antoni Tenas era un jove vicari de Sant Just i Pastor de Barcelona quan va tenir lloc el famós Congrés Litúrgic de Montserrat del 1915⁶, i va participar plenament no sols en la seva celebració sinó en la seva explotació pastoral. Els organitzadors d'aquell Congrés - en primer lloc el seu gran inspirador, Dr. Lluís Carreras, però també l'abat Marcet i la resta de col·laboradors - volien que el moviment litúrgic, a Catalunya, no es quedés en l'etapa de recerca històrica i científica, ni fos tampoc privilegi d'una minoria selecta, sinó que arribés a ser heretatge de tot el poble fidel. Pensem que el Congrés Litúrgic del 1915 es va caracteritzar, a més del seu rigor científic, per tres notes que, en aquells temps, el fan pioner en els respectius camps: la projecció pastoral pràctica, la neta catalanitat i la remarcable participació de laics. Recordem, pel que fa a aquesta darrera nota, les ponències de Gaudí sobre l'art sagrat i del mestre Millet sobre el cant religiós i la música sagrada, que ell comparava, respectivament, amb Marta i Maria. La catalanitat no es podia reivindicar en les celebracions litúrgiques mateixes, llavors necessàriament en llatí, però sí en la literatura de formació del clergat i dels fidels en l'esperit litúrgic, que serà en llengua catalana. Recordem sobretot l'*Eucologi* del Dr. Carreras i els fulls del *Missal del Poble*, que es vengueren amb gran èxit popular a la porta de les esglésies fins al 1936.

6) Sobre el Congrés Litúrgic de Montserrat del 1915, vegeu Adalbert M. Franquesa, *75 anys de patronatge de la Mare de Déu de Montserrat* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1958), p.p. 166-182; Josep Massot i Muntaner, *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1973), pp. 43-55.

Arribat a Sant Just el 1916, el 1917 va fundar el Chor Parroquial o *Schola Cantorum*, que sempre va considerar com una de les seves obres pastorals preferides, si no la més estimada de totes. En una mena de testament espiritual i pastoral que va deixar, adreçat “al meu successor o successors en el govern de la parròquia de Sant Just Desvern, escrivia:

“Tota la nostra organització parroquial l’hem fonamentada en la *Schola Cantorum* [...]. Us recomano que cuideu de la que ha estat fins ara la nostra *Schola Cantorum* o Chor Parroquial, de mantenir el seu esperit purament i exclusivament gregorianista, de no permetre-hi innovacions més o menys dissimulades, que la desviarien. La seva fundació i els seus primers temps, quan tot l’ambient, fins en bona part l’ambient eclesiàstic - qui ho diria, oi? - era hostil a la itroducció, tot i essent manada, del cant gregorià en els actes de culte públic, va exigir uns sacrificis i una tenacitat, que la nostra gent d’ara mai no podrà arribar a figurar-se [...]. Si aquí hem lograt tenir un culte digne, propi i ben solemne, orgull dels d’aquí i admiració i fins enveja d’estrany, ho devem als abnegats cantaires, homes i noies, d’aquesta *Schola*. I particularment a mi m’han fet passar estones de goig deliciós, que’m compensaven de moltes angúnies i fadigues d’altres hores”.

N’estava justament orgullós, per la perfecció amb què es cantava el gregorià. Segons la relació de 1941, constava de 29 cantors i 42 cantores, o sigui 71 en total. Tots tenien el seu *Liber Usualis*. Excel·lien les celebracions de Nadal, Setmana Santa i els funerals. Deia Mn. Antoní que l’Església reserva les seves millors melodies per a la litúrgia de les exèquies.

Mn. Tenas va intervenir activament en aquest treball litúrgic de després del Congrés a nivells diferents. En el pla teòric, amb les seves col·laboracions a la revista *Vida cristiana*. Quan Mn. Carreras i una colla de “molt honorables membres de la clerecia secular” van adreçar a l’abat Marcet la petició de convocar el Congrés, l’abat de Montserrat no sols va acceptar amb entusiasme la proposta, sinó que va suggerir “la conveniència i oportunitat de la publicació d’una Revista, que per una part fos com l’encarnació de tot aquest moviment litúrgic de Catalunya i d’altra banda fos des d’ara la preparació i després la continuació i desenrotll del mateix Congrés de Litúrgia”. La revista, editada pel Monestir de Montserrat i l’Associació d’Eclesiàstics de Catalunya, va aparèixer l’Advent (desembre) del 1914 ja de cara al Congrés, dirigida primer pel P. Romuald Simó i després pel P. Gregori Sunyol, tots dos monjos de Montserrat. Després del congrés va continuar com el portantveus del seu esperit. Mn. Tenas hi va col·laborar amb molts articles; uns, de caràcter científic, signats amb el seu nom, però molts altres - un a quasi cada número - amb el pseudònim de “Fidel Cristià”. En aquests, en estil

Benedicció del Sagrat Cor amb motiu de la inauguració de la urbanització dels terrenys, celebrada el 19 de juliol de 1925. (Col·lecció: Joaquim Carbonell i Calders. Arxiu Històric de Sant Just Desvern)

irònic, ridiculitzava certes pràctiques devocionals o publicacions devotes, llavors molt esteses, però contràries a la genuïna pietat de l'Església. Mn. Tenas tenia molta grapa per descobrir i descriure aquelles extravagàncies; tanta, que els afectats se sentien ferits i protestaven. Un monjo de Montserrat, musicòleg i liturgista, ja difunt, m'havia explicat les protestes que es rebien: "Ell signava amb pseudònim i, es clar, no li passava res, però les reclamacions eren per a Montserrat". Potser va ser aquesta una de les causes que van motivar que des del 1926 *Vida cristiana* fos editada únicament per l'Associació

d'Eclesiàstics i els Amics de l'Art Litúrgic, amb Mn. Carreras de director.

Si a tot Europa hi va haver en aquells anys polèmiques i controvèrsies entre els liturgistes i els antiliturgistes, per a Catalunya van tenir, a més, el to de disputa entre els catalanistes i els espanyolistes. Els liturgistes catalans volien restablir el cant gregorià en llatí i bandejar del culte certes cançons espanyoles, com el famós himne del Congrés Eucarístic de Madrid *Cantemos al amor de los amores*, o el *Venid y vamos todos - con flores a María*, i els qui hi estaven avesats s'hi resistien.

Aquella Església catalana renovadora feia bandera de la seva *romanitat*⁷. La cosa venia de lluny. Ja en els seus orígens, quan Catalunya es va separar del reialme franc, diferents diòcesis i monestirs catalans es van sotmetre de manera directa a la Santa Seu per tal d'obtenir una protecció que els alliberés de la dependència tant de Toledo com de Narbona. Segons Vicens i Vives, "així fou que la Santa Seu a finals del segle XI reconegué la independència eclesiàstica de Catalunya, que era tant com afirmar-ne la política"⁸. El 1204 el rei Pere el Catòlic, "en nom de la reialesa d'Aragó i del comtat de Barcelona", va retre vassallatge al Papa Innocenci III, que el va acceptar. Més recentment, a partir del segle XVIII, els catecismes catalans donen a l'Església les notes de "una, santa, catòlica, apostòlica i romana". Aquesta última nota no tenia pas aquella connotació medieval antifrancesa o antiespanyola, sinó que segurament té un sentit antijansenista o antigal·licà, com ho revela el fet que no figuri en el catecisme, de tendència jansenista, de l'arquebisbe Armanyà. Però aquests antecedents catalans expliquen que quan es va implantar entre nosaltres el moviment litúrgic se'n subratllés la seva dimensió romana. El moviment litúrgic europeu, en efecte, es caracteritzava també per ser un retorn a la litúrgia romana. El seu iniciador, l'abat francès Pròsper Guéranger (1805-1875), fundador del monestir de Solesmes (la Meca del cant gregorià), va aconseguir que les diferents litúrgies gal·licanes desapareguessin en benefici de la litúrgia romana. Aquesta romanitat es manifestava, entre altres aspectes, en la pronúncia del llatí, que es feia a la romana, que no és la llatina clàssica, sinó llegit com si fos en italià, mentre el clergat espanyol el pronunciava com si fos castellà. Per tant, les síl·labes *ce*, *ci*, *ge* i *gi*, que en el llatí clàssic sonaven com "ke", "ki", "gue" i "gui", a la romana es pronunciaven "txe", "txi", "ge" i "gi", mentre que a l'espanyola es deien amb els sons de la "z" i de la "j" castellanes. El Papa Pius XI va escriure dues cartes a l'abat Marcet encomanant-li la difusió entre el clergat espanyol de la pronúncia romana, però com que

7) Cf. Albert Manent, "Notes sobre un segle de romanitat en l'Església catalana", dins *Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany i Arnau* (Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992), pp. 383-390.

8) J. Vicens i Vives, *Notícia de Catalunya* (Barcelona 1984), p. 78. Citat per A. Manent, art, cit.

els liturgistes catalans eren alhora catalanistes, i se separaven de l'ús general espanyol, la pronunciació romana va ser qualificada de separatista. Fins les autoritats civils hi van intervenir. La Dictadura de Primo de Rivera, en la seva mania persecutòria anticatalana, va fer quasi delictes de la pronunciació romana del llatí. Una vegada que el capità general Barrera va convocar l'abat Marcet per recriminar-li el separatisme imperant a Montserrat, li feia diferents imputacions, i l'abat callava, cap cot, però quan li va esmentar la qüestió de la pronunciació romana, va alçar el cap i va dir amb fermesa: "Això és una altra cosa! El Papa m'ha manat que la difongui, i com que el Papa ho diu, ho faré, i si cal tallar un cap, aquí té el meu!" Diuen que el general Barrera va restar molt impressionat de l'actitud de l'abat Marcet, va canviar de to i, abans d'acomiar-se, li va demanar que el confessés...

Una altra batalla estúpida va ser la de les casulles. Un dels aspectes del moviment litúrgic era la dignificació de l'art sagrat. En alguns ambients liturgistes europeus havien començat a difondre unes casulles amples, que anomenaven *gòtiques* perquè miraven de reproduir les que es veien en pintures o miniatures medievals, i eren com una túnica folgada (com les que ara són generalment emprades), en lloc de les ridícules irònicament dites *de guitarra*. Doncs també les casulles amples van ser qualificades de separatistes. El 1928, davant les discussions, el cardenal Vidal i Barraquer va consultar la Sagrada Congregació de Ritus, la qual va respondre contra "l'ús i abús dels ornaments sagrats en la forma antiga, anomenada gòtica, els quals no estan en consonància amb els legítims costums observats a l'Església Romana"; prohibia la confecció de noves casulles gòtiques, però permetia que es continuessin emprant les existents, i manava que "en el futur es redueixin a les formes emprades, segons costum, a Espanya"⁹.

Mossèn Antoní havia participat de ple en totes dues polèmiques, tant la de la pronunciació del llatí com la de la forma de les casulles. Quan després de la guerra civil va ser nomenat Administrador Apostòlic de Barcelona Mons. Díaz Gómara, que havia manat la pronunciació castellana i havia prohibit les casulles amples, Mn. Tenas li va donar serenament les raons litúrgiques i estètiques que abonaven la forma ampla i li va fer veure el perill d'aquelles disposicions, que no trigarien a quedar en evidència, i el bisbe no sols li va permetre que les seguís usant sinó que fins i tot en va fer servir una a la missa que va celebrar a l'església de Sant Just. De resultes d'aquestes polèmiques, i com que més d'una vegada casulles gòtiques havien estat retallades en forma de guitarra, Mn. Antoní va fer en el seu testament una deixa especial. Tenia una colla de casulles, de tots els colors litúrgics, evidentment de forma ampla, i les va deixar a la

9) Veg. la documentació citada per A. Manent, art. cit., nota 19.

parròquia de Sant Just Desvern, però amb la condició resolutòria que si són retallades passaran a ser propietat del monestir de Montserrat. Va fixar un paper amb aquesta condició a les portes dels armaris de la sagristia on es guarden aquestes casulles.

Sensibilitat social

Mn. Tenas era, sobretot, un liturgista, però no d'aquells esteticistes que només pensen en les celebracions sagrades. Ell tenia una visió global de la pastoral. La catequesi estava molt ben organitzada, amb un museu molt pedagògic. A més, tenia una remarcable sensibilitat social, en la línia de la doctrina social de l'Església. Era molt amic de Mn. Àngel Carbonell, que havia escrit un llibre que defensava que el col·lectivisme (o socialisme econòmic) no és incompatible amb la fe catòlica¹⁰. Estava al corrent dels mètodes més recents de la pastoral renovada, i així va organitzar un fitxer dels feligresos o *status animarum*. Diverses persones havien col·laborat en preparar les fitxes; entre elles un seminarista que després seria vicari seu, Mn. Pere Diví, actualment monjo de Montserrat, i també el meu germà Jordi i jo mateix durant les vacances. Nosaltres preparàvem les fitxes a partir del cens municipal, i ell personalment les posava en net i hi afegia les observacions. Ell m'havia assegurat que durant els primers anys de la seva estada a Sant Just, havia arribat a conèixer un per un tot els seus feligresos, com el Bon Pastor, que coneix totes les seves ovelles i les crida pel seu nom, però que l'establiment del cement *Sansón* va provocar una forta immigració i el creixement de la població el va desbordar. Per això calia un registre on s'anotés el grau de pràctica sacramental o de vinculació activa amb la parròquia, o d'allunyament.

He esmentat la seva relació amb Mn. Carbonell i amb el Dr. Llovera. Tenia encara altres amistats amb els eclesiàstics de la tendència del catolicisme social. Un de destacat era el canonge asturià Maximiliano Arboleya Martínez, de qui parlaré més endavant.

Estava atent als problemes polítics, per bé que amb molta cura de no intervenir-hi directament. M'havia explicat que en unes eleccions (per l'expectació que em deia que hi havia devien ser les del 16 de febrer del 1936) ell va sortir a les 12 del migdia de la rectoria per anar a votar. La plaça de l'Ajuntament era plena de gom a gom i hi havia una forta bunió de converses. Quan ell va aparèixer al capdamunt de l'escala de la

10) Àngel Carbonell, *El colectivismo y la ortodoxia católica*. Editat per la Llibreria Subirana, segurament per consell de l'assessor Mn. Tenas, amb censura del seu amic el canonge Josep M. Llovera, gran especialista en sociologia cristiana. No porta data, però la censura és del 1927.

parròquia, es va produir un silenci de mort. Va baixar calmosament les escales, va passar pel mig de la gent sense dir res, va entrar a l'Ajuntament, va votar, va sortir, va pujar a poc a poc les escales i quan va tancar darrera seu la porta de la rectoria va sentir com reprenien les converses. "Aquell dia - em deia - vaig comprendre que el meu vot no era com el dels altres". Jo diria que no ho deia en sentit elitista, com si el seu vot valgués més que el dels altres ciutadans, sinó com una constatació de com tothom estava pendent d'ell, i que per tant calia ser molt prudent en la manifestació pública de les seves preferències. No crec ser indiscret si, a hores d'ara, dic que, pels comentaris històrics que m'havia fet en llargues hores de conversa, crec que, com la gran majoria del clergat català, es decantava per la Lliga. Aquest era el partit que representava el catalanisme moderat i conservador, i que en molts punts discutits defensava el punt de vista de l'Església i els seus drets legítims. L'especialista en aquest partit polític, Isidre Molas, fa veure amb una extensa llista de noms que la Lliga "sempre va poder comptar amb el suport de destacades personalitats de l'Església i amb la participació de familiars d'aquestes personalitats en les seves activitats polítiques". Segons Molas, durant la República encara es va intensificar aquest lligam, de manera que molts dirigents o activistes de la Lliga eren alhora dirigents o membres destacats d'organitzacions catòliques. Esmenta Molas les bones relacions que tenien amb la Lliga l'Acció Social Popular, el DIC (*Defensa d'Interessos Catòlics*), els benedictins de Montserrat, els caputxins de Barcelona, la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat i, sobretot, les Junes Diocesanes d'Acció Catòlica¹¹.

En la relació que va presentar al bisbe per a la Visita Pastoral del 1941, document extraordinàriament interessant¹², aporta un estudi que havia fet abans de la guerra sobre la premsa difosa a Sant Just Desvern, obtingut no sabem com. Dóna la llista dels diaris, amb una qualificació política força encertada i el nombre de subscriptors. El diari més difós, amb molt, era *La Humanitat*, "órgano de la *Esquerra Republicana de Catalunya*, de carácter netamente revolucionario", amb 98 subscriptors. Segueix *La Vanguardia*, "neutro, con alguna inclinación o tendencia derechista", amb 41. Després ve *Solidaridad Obrera*, que ell qualifica simplísticament de marxista, quan era anarquista, amb 16. A continuació tenim *El Matí*, "católico independiente" (era el diari del catolicisme modern i obert, en la línia dels fejecistes i proper a Unió Democràtica de Catalunya), amb 13. *Las Noticias*, "neutro", en té 12. *La Veu de Catalunya*, "de derecha, órgano de

11) Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia* (Edicions 62, Barcelona 1972), vol. II, pp. 227-228.

12. Conservat a l'Arxiu Parroquial.

la «Lliga Regionalista», només 7, igual que *El Progreso*, “anticlerical, órgano del Partido Radical (lerrouxista)”. *La Publicitat*, “de tendencia izquierdista últimamente muy acentuada” (en realitat era l’òrgan d’Acció Catalana, intel·lectuals catalanistes de centre-esquerra), amb 5. *El Diluvio*, “descaradamente impío”, i *El Día Gráfico*, “neutro”, en tenen 3, i *El Correo Catalán*, “católico, tradicionalista”, 2. Esmenta, amb 0 subscriptors, *Diario de Barcelona*, “de derecha”, *El Noticiero Universal*, “independiente”, i *La Noche*, “neutro”. Aquesta estadística revela la força hegemònica d’*Esquerra Republicana de Catalunya*, explicable per ser aleshores Sant Just un poble on predominaven els treballadors del camp, jornalers, parcers o petits propietaris.

En aquesta mateixa relació per a la Visita Pastoral del 1941 incloïa unes documentades estadístiques, des de 1891 a 1940, sobre nombre de feligresos, de baptismes i de defuncions, i també dels coeficients de natalitat.

Activitats diverses: la qüestió escolar

Era home de gran capacitat de treball, i no perdia ni un minut. El temps que la seva dedicació prioritària a la parròquia li deixava lliure, el dedicava a escriure llibres i articles i també a dues menes de treballs a Barcelona: diferents càrrecs al bisbat i assessorament de l’Editorial Pontificia Subirana. Cada matí, entre setmana, solia prendre l’autobús i baixar a Barcelona, per la feina de la Cúria o de l’Editorial, i tornava a la rectoria a l’hora de dinar.

A la cúria diocesana, a més de formar part de diverses comissions eclesiàstiques, tenia com a principal ocupació la direcció del Butlletí Oficial del Bisbat. A can Subirana actuava sobretot com a censor privat, és a dir, es llegia els originals d’obres sobre l’eventual publicació de les quals donava després el seu parer. A més, va fundar i va dirigir una publicació de l’Editorial Subirana molt important: l’*Anuario Eclesiástico*, iniciat el 1915 i que va durar fins a la guerra civil. Per als vint anys que va sortir, els volums de l’*Anuario Eclesiástico* constitueixen encara avui una font indispensable i referència obligada per als historiadors de l’Església. Malgrat els anys transcorreguts i la creació de potents secretariats de la Conferència Episcopal espanyola, dotats d’importants recursos econòmics, encara no hi ha hagut una publicació tan completa i útil com la que ell, tot sol i amb el suport d’una editorial privada, va crear. Va concebre l’*Anuario* articulat en dues seccions. La primera, *Estadística*, oferia dades sobre l’Església universal i sobre la d’Espanya i, en els primers volums, sobre les diòcesis de l’Amèrica de llengua espanyola. S’hi troben les dades personals del Papa i del col·legi cardenalici,

i cada any es donen les variacions, i informacions diverses, com és ara la llista completa de les diòcesis de tot el món amb els seus noms tant vulgars com llatins. Pel que fa a l'Església espanyola, publicava el *curriculum* dels bisbes, les llistes dels canonges i càrrecs de la cúria de cada diòcesi, nombre de fidels i en un dels anys la llista completa de totes les parròquies d'Espanya, a més de moltes altres dades. Per a aquesta secció que ell anomenava estadística, va tenir la traça de cercar un bon corresponsal per a cada diòcesi, i com es pot suposar els havia de perseguir amb una copiosa correspondència per obtenir a temps les dades necessàries, però a més li quedava un gran treball de redacció que feia ell tot sol. Hi havia després tota una segona part, sota la rúbrica de *Cultura*, o, en els darrers volums, de *Vulgarización y estímulo de cultura eclesiástica*, amb articles doctrinals o pràctics de gran utilitat per als sacerdots. Alguns són redactats per ell mateix; d'altres els encomanava a especialistes.

L'últim volum de l'*Anuario Eclesiástico* corresponia als anys 1935-1936, i era una mica més reduït que els anteriors, perquè per al 1937 projectava un millorament de l'estructura, que ja no es va poder realitzar. Aquest volum 1935-1937 té per a nosaltres un interès particular: a la segona secció hi ha un article escrit per ell mateix sobre *La Escuela Parroquial. Su necesidad; su organización; su vida*, en el qual, com a exemple de com ha de ser una escola parroquial, publica els plànols de les Escoles Núria. A part d'aquesta particularitat, l'article en qüestió és interessant perquè és una bona mostra de la posició moderada que davant del fet de la caiguda de la monarquia i la implantació de la República va adoptar bona part d'aquella *generació sacerdotal catalana a cavall de la guerra* que al principi he rememorat. Els clergues ultrancers, que predominaven a l'Església espanyola, van rebutjar d'entrada el nou règim, pensaven que no duraria i que per tant no valia la pena de pactar-hi i davant les lleis i disposicions anticlericals i fins anticristianes que es van anar promulgant prenen una actitud d'Església perseguida i afavorien el pensament insurreccional. En canvi el cardenal Vidal i Barraquer, d'acord amb el Nunci Federico Tedeschini i les instruccions de Secretaria d'Estat del Vaticà, va mirar d'inculcar a l'Església espanyola una actitud d'acatament de les noves autoritats legítimes, tot defensant els drets legítims de l'Església per mitjans pacífics, democràtics i legals. Era l'actitud predominant entre aquella *generació sacerdotal catalana a cavall de la guerra*. Un punt concret polèmic de la situació dels catòlics espanyols sota la República és la qüestió escolar. La República, laica per imperi de la nova constitució, va prohibir que els religiosos es dediquessin a l'ensenyament, i a l'escola primària pública va excloure tots els distintius religiosos (la supressió del santercrist a les aules va resultar traumàtica per a molts catòlics) i va suprimir l'ensenyament del catecisme. Davant aquesta situació, els catòlics *ultres* només posaven la seva esperança en un canvi

de règim que restablís la monarquia catòlica tradicional i l'aliança entre el tron i l'altar. Els moderats, en canvi, d'acord amb la doctrina de l'Església, distingien entre un règim legítim, que calia respectar, i un exercici injust del poder, al qual calia oposar-se per camins legals; en el cas del problema escolar, els primers esperaven el canvi de la situació política, o bé pensaven que no hi havia res a fer, mentre els segons organitzaven escoles confiades a religiosos, amb diferents artificis legals, potenciaven els catecismes parroquials i, a més, multiplicaven les escoles parroquials, seguint l'exemple dels catòlics francesos i belgues. Com a apèndix a aquell article sobre les escoles parroquials, Mn. Tenas donava les normes legals vigents relatives a l'establiment d'escoles i col·legis d'ensenyament lliure. Completava l'anterior article un altre de Pau Romeva (un dels fundadors de la *Unió Democràtica de Catalunya*) sobre *La Federación Catalana de Enseñanza Libre*, en el qual explicava al clergat espanyol l'experiència dels catòlics catalans de Mútues escolars, que en aquell moment ja passaven de dues-centes.

L'Escola Parroquial Núria va ser fundada el 5 de novembre del 1933. El nivell pedagògic era òptim, assegurat per l'orientació que personalment donava Mn. Antoní. A més, va tenir la sort de trobar dos grans col·laboradors: la popular senyoreta Mª Cinta Amigó Font i el senyor Bullich, mort no fa gaire. Hi concorrien nenes i nens de tots els nivells socials. Un antic vicari de després de la guerra civil, Joaquim Gomis, ha recordat que l'Escola Núria “tenia el gran mèrit d'unir gent de diversos sectors del poble: des dels fills d'alguns prohoms del poble fins als fills d'immigrats andalusos o murcians”¹³.

A l'escrit, més amunt citat, adreçat al successor o successors, va deixar constància del seu amor a l'escola parroquial i de la importància que al seu entendre tenia en el conjunt de la tasca pastoral:

“Mireu com la nina dels vostres ulls les Escoles “Núria”. No són, no, cap obra supèrflua, perquè sí, fruit d'un caprici personal. Preparades des de molt de temps - i encara no prou, pel que volíem fer - les lleis laiques del Govern de la República, i entre elles, sobretot, la d'ensenyament primari, ens van gairebé forçar d'establir-les l'any 1933. Només Déu i una altra persona que jo conec prou bé, saben el que va costar fundar-les aleshores i mantenir-les després: un verdader calvari enmig de les circumstàncies locals més adverses, de primer; per la penúria de mitjans més tard, per l'elevat augment del cost de la vida i de totes les coses. Però hem pogut palpar, durant aquests anys passats, el gran bé que podien fer i feien aquestes Escoles nostres”.

13. Joaquim Gomis, *Més records*, a *Avui*, 9 abril 1980.

Els anys 1941 i 1942 es va produir un considerable augment del cost de la vida, que va estar a punt d'obligar a tancar les Escoles, però es van poder salvar gràcies a l'aportació generosa de la "Fundació Germanes Modolell", que - explica en el document abans citat - "posava en mans del rector d'aquesta parròquia i amb caràcter periòdic i permanent unes quantitats relativament crescudes que, afegides a una fundació primera, feta per la mateixa família, i a la subvenció aleshores feia poc acordada pel nostre Ajuntament, asseguraven per llarg temps, dintre del camp de les previsions humanes, el manteniment de les nostres Escoles".

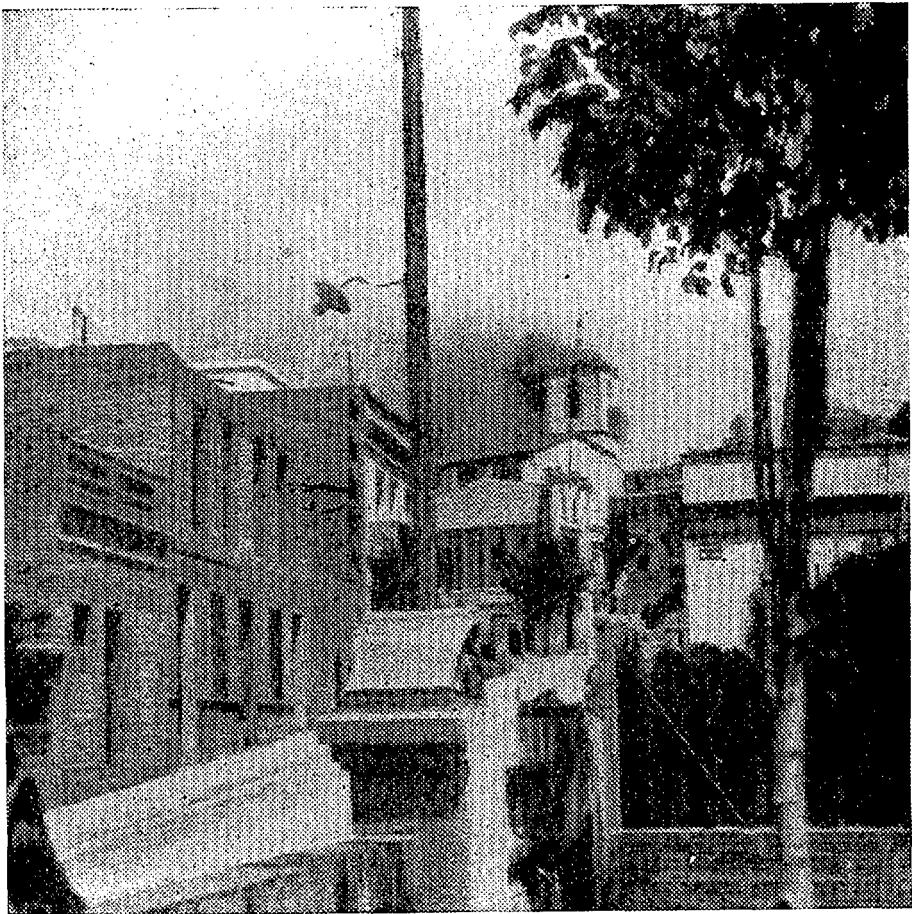
Procurava mantenir-se al dia de la normativa eclesiàstica i havia aprofitat la seva ciència i experiència per escriure llibres que fossin útils als sacerdots, i particularment als rectors: un *Formulario Eclesiástico*, publicat el 1920 i reeditat el 1921, i un altre llibre titulat *Práctica pastoral. Instrucciones y normas para el ejercicio del ministerio parroquial*, editat el 1922 i reeditat el 1924. Però segurament la seva obra principal, en aquest camp, és l'edició posada al dia, amb la col·laboració de Mn. Pere Farnés, que era llavors el seu vicari, del famós manual de litúrgia de Solans-Vendrell, que fins al Concili es donava de text a tots els seminaris i era el vademècum litúrgic de molts capellans¹⁴.

La guerra civil

La guerra civil divideix el ministeri parroquial de Mn. Tenas a Sant Just Desvern en dues meitats quasi iguals en durada, però molt diferents de contingut. Gràcies al seu treball infatigable, guanyava bastants diners, però no va ser mai ric, perquè tot el que obtenia ho esmerçava immediatament amb tota la seva il·lusió en la parròquia o a l'escola. En l'escrit que va deixar, adreçat al seu successor o successors, deia: "Començo per dir-vos que no trobareu diners, però tampoc deutes, amb tot i que és molt el que aquí he gastat, ja abans, i sobretot després de la destrucció revolucionària del juliol del 36". D'altra banda, vivia amb molta austeritat, estalviava les despeses mirant al cèntim, però no pas per a ell. Mai no va guardar diners, i en morir no va deixar ni per a sufragar les despeses pòstumes. No es permetia mai cap luxe, ni tan sols cap d'aquelles satisfaccions

14. És el *Manual litúrgico* de Joaquín Solans, renovat i enriquit per José Vendrell. Tenas i Farnés es van encarregar de la 13ª edició, a la qual a més de la indicació de les darreres disposicions litúrgiques van afegir el Ritual Romà del 1952, la reforma de la Setmana santa i Vigília Pasqual introduïda *ad experimentum* el 1951 i confirmada el 1952 i la Instrucció del Sant Ofici de 1953 sobre la mitigació del dejuni eucarístic. 2 vols., Editorial Subirana, Barcelona 1953.

que consideràrem legítimes. Ni tan sols amb els familiars, no acceptava de ser convidat a àpats, tot dient ben clar i català que ho feia perquè no estava en condicions de retornar les invitacions. Només en una ocasió havia pensat que es podia permetre, una vegada a la vida, d'anar a Terra Santa amb la colla dels seus amics liturgistes: Carreras, Anglès, Trens i potser algun altre. Però quan va ser l'hora de formalitzar la reserva del passatge s'ho va repensar, els va dir que es quedava i va esmerçar l'import en comprar bancs nous per a la parròquia. No van trigar gaire a ser cremats, el juliol del 1936.

Incendi de l'església el 21 de juliol de 1936; l'església fou encesa fins a tres vegades.
(Notes Històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern)

El meu primer record de la guerra civil és del matí del 21 de juliol del 1936. En llevar-me vaig veure que teníem a casa Mn. Antoní. Venia amb freqüència, però mai tan aviat del matí. A més, no duia sotana sinó que vestia de seglar. I la cosa més desconcertant per a mi - el maig anterior havia rebut de les seves mans la primera comunió i fins a l'agost no compliria els vuit anys - l'oncle, aquell home tan ferreny, plorava! Des d'una finestra del pis de la nostra torre contemplava en silenci un núvol de fum negre que sortia de l'església i de la rectoria, mentre unes grosses llàgrimes li regalimaven galtes avall. El vaig mirar un moment i em vaig esquitllar sense gosar dir-li res. Les seves llàgrimes eren, en primer lloc, per l'església i per les coses sagrades que hi havia, però també per l'arxiu parroquial, on, a més de documents antics, hi havia el fruit de molts anys de treball personal seu. Còpies i notes preses de documents d'arxius que també van ser cremats aquells dies, i per tant referències a Sant Just Desvern perdudes per sempre més.

Des que va arribar a Sant Just Desvern s'havia aplicat a recollir dades sobre la història del poble i de la parròquia. Així ho descrivia ell mateix: "Més de sis mil paperetes, uns cent quaranta gravats amb llurs clixés i la còpia d'una pila d'interessants documents referents a la vida del nostre poble i parròquia teníem reunits, per tal de publicar a la seva hora una extensa i ben documentada història de Sant Just Desvern, quan va esclatar la revolta del juliol del 1936 [...]. Pel que fa referència a ací Sant Just, una de les conseqüències dels crims revolucionaris ha esta la de fer impossible la publicació de la Monografia històrica del nostre poble i parròquia amb l'amplitud i il·lustració documental i gràfica que teníem projectada, de primer, i gairebé a punt de llançar a la impremta. Destruït tot el d'ací i també algunes de les fonts que abans havíem utilitzat, no tenim la manera de refer com caldria el que es va perdre. Moralment, ni fins materialment, no ens veiem amb prou mitjans - coratge i forces - per a assolir-ho"¹⁵.

Però no es va rendir del tot. Amb una tenacitat com la que havia mostrat quan, essent seminarista, se li va parilitzar la mà dreta i va posar-se a aprendre a fer-ho amb l'esquerra, també després del desastre del 1936 no sols es va aplicar a reconstruir el temple i la parròquia, sinó també el que es podia recuperar del seu treball històric. Durant deu anys, entre 1926 i 1936, havia anat publicant al *Butlletí Parroquial* unes notes històriques, en nombre d'unes dues mil, en les quals avançava alguna cosa de la gran obra que preparava. Dues famílies santjustenques, que conservaven amorosament la col·lecció del *Butlletí Parroquial*, van proporcionar-li la base del llibre *Notes històriques*

15. Mn. Antonio Tenas i Alibés, *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*. Imp. Fidel R. Ferran, Barcelona 1947.

del poble i parròquia de sant Just Desvern, publicat el 1947 a la impremta de Fidel Rodríguez, que imprimia el Butlletí del Bisbat i quasi tot el que Mn Antoni publicava. Aquest llibre ha estat altament valorat pels historiadors, i particularment per Agustí Duran i Sampere, que el va qualificar de treball historiogràfic modèlic. Si això es deia d'aquesta petita mostra, què no s'hauria dit si hagués pogut veure la llum tot l'ingent treball històric que estava ja a punt de sortir!

El juliol del 36 Mn. Antoni no volia abandonar la parròquia. Per més que ja havien començat a cremar esglésies i a matar capellans, ell repetia tossudament al meu pare i a alguns amics que l'exhortaven a amagar-se que no volia marxar i que estava disposat a morir. Només va cedir quan el batlle Daniel Cardona, molt amic seu, per convèncer-lo li va dir que si s'obstinava a quedar-se i el mataven en resultaria un greu compromís i responsabilitat per a les autoritats locals, i també que en aquelles circumstàncies que es vivien la seva presència pública resultava provocativa i desencadenaria mals més grans per a persones, edificis i coses. Llavors va cedir i es va avenir a amagar-se momentàniament - tothom pensava que allò era un aldarull que només duraria uns quants dies - a casa del seu nebot, el meu pare. Però pocs dies després el senyor Daniel Cardona va avisar el meu pare que els del Comitè sabien que el rector era a casa, i que els vindrien a agafar i matar tots dos: Mn. Antoni per ser capellà, i el meu pare per amagar un capellà. Però si havia costat d'aconseguir que deixés la rectoria, més va costar de fer-lo sortir de Sant Just. Més aviat, veient l'església cremada, es penedia de no haver donat testimoni de Crist fins al final. Va ser precis que el pare li fes veure que els matarien tots dos, i que ell deixava dona i fills. Aquella nit van sortir Mn. Antoni, el pare i un dels millors amics de l'oncle, Just Fosalva, des de casa, al carrer Josep Modolell (darrera les Escoles Núria). Baixaven pel carrer J. Modolell, però, des d'una casa de l'acera de baix del carrer Bonavista, una veïna els va fer senyes que retrocedissin. Abans de poder-ho fer, el pare va arribar a la cantonada i es va trobar una patrulla de control anarquista, que li va cridar “¡Atrás!”. El pare, des de la cantonada, va indicar amb la mà a Mn. Antoni que no passés, i tots es van retirar. Aleshores van anar per la pujada del camí de la Creu del Pedró, en direcció a Vallvidrera. Tot pujant veia la resplendor vermellosa del segon incendi de l'església. En tombar l'última cantonada del poble, el pare, que anava davant, es va topar amb una parella d'homes armats de l'Ajuntament, que els van donar l'alto, tot cridant: “Qui viu?” Mn. Antoni es va plantar davant de la parella i, responent a la pregunta que havien fet, els va dir: “Sóc el senyor rector. ¿Què voleu?” Tenia moltes ganes de ser màrtir. El meu pare, en canvi, que no tenia cap desig immediat de ser màrtir, i menys encara de deixar vídua i fills de màrtir, es veia perdut i s'encomanava a Déu. Els dos vigilants, després d'un moment de vacil·lació, van dir: “Heu tingut sort de trobar-nos a nosaltres. Passeu,

però si us agafen no digueu que heu sortit per aquí, que ens comprometriu”.

Va passar uns dies amagat en una torre, a Sant Bartomeu de la Quadra, però com que, contra la primera impressió, no es tractava d'un aldarull momentani, sinó que l'aixecament militar s'havia convertit en una guerra civil llarga, i les torres i cases d'aquella zona eren escorcollades per les patrulles, el pare i jo el vàrem anar a recollir (em van dir que el tractés d'"avi") i el vàrem acompanyar a casa de les seves germanes Maria i Justa, al núm. 530 del carrer de la Gran Via de les Corts Catalanes. Allí va passar tota la guerra. De primer no sortia al carrer, per por que algú no el reconegués, però quan va passar el fort de la persecució religiosa ja es va anar atrevint a sortir. Treballador com era, en alguna cosa s'havia d'ocupar, a més de la pregària. Al meu germà Jordi i a mi ens donava classes de diferents matèries. Ell no havia estudiat mai francès, però es va aplicar a aprendre'n tot ensenyant-nos-en a nosaltres.

També es va dedicar a redactar dos extensos informes. Escrivia primer un esborrany a mà i després ho passava a màquina. Moltes estones havia fet que li dictés el manuscrit mentre ell escrivia a màquina.

Un d'aquests documents recordo que era una descripció de la persecució religiosa. No sé què se'n va fer, però devia ser per fer conèixer a l'exterior la situació de l'Església. Potser ho va fer arribar al seu íntim amic Dr. Carreras, que era al sud de França, i en tal cas hauria servit per al llibre *Grandeza cristiana de España*¹⁶, un dels més ben fets aleshores sobre el tema de la persecució, per bé que incorre en inexactituds explicables per la dificultat de tenir en aquells moments de confusió informacions contrastades.

El segon document, en canvi, es conserva a l'Arxiu Parroquial de Sant Just Desvern. És una seriosa reflexió sobre l'Església catalana, i particularment la de la diòcesi de Barcelona, que ocupa 282 folis a màquina a doble espai. És alhora estudi crític de les institucions eclesiàstiques d'abans de la guerra i minuciosa proposta de reforma. En el primer aspecte, Mn. Antoní es mostra profund coneixedor de la vida eclesiàstica, amb tota la seva grandesa però també amb les seves misèries, en les quals s'entreté més perquè són les que necessiten remei. Si Mn. Antoní va ser tan considerat pels successius bisbes de Barcelona va ser, a més dels mèrits personals, perquè, sense ser de cap manera un delator de persones, els podia informar amb objectivitat sobre els problemes reals de la diòcesi. Com diu en un punt del document, tot el que proposa és fruit de molts anys d'observació i de reflexió. Després de la introducció, l'informe s'articula en set parts, dedicades successivament a l'organització parroquial, l'organització del culte, l'exercici

16. Luís Carreras, *Grandeza Cristiana de España. Notas sobre la persecución religiosa*. Les Frères Doulaoudre, Toulouse 1938.

del culte, la instrucció religiosa, l'administració temporal, la cúria diocesana i el seminari. Tot plegat, és un programa de reforma eclesial seriós i realista. Si ens el mirem a la llum del Vaticà II, potser el trobarem de to massa canonístic o institucional, més que profètic, com se sol dir avui, encara que escriu que la desitjada renovació ha de ser “una nova Pentecosta”, que són exactament les paraules que Joan XXIII va aplicar al Concili per ell convocat vint anys més tard. S'anticipa a l'objecció que es podria fer a la totalitat del pla, qualificant-lo d'utopista i, amb un estil molt peculiar de modèstia que trobem en una colla d'escrits seus, diu, sense identificar el lloc, que el que proposa com a norma general és el que fa anys que s'està fent en una determinada parròquia, que sens dubte és Sant Just Desvern. És així, em sembla, com cal entendre aquestes paraules de la introducció: “Tal vegada alguna d'aquestes indicacions o suggerències semblin de bell antuvi purament ideològiques i fantasioses. Al qui així ho cregué, li pregaríem que suspengués el seu judici fins a haver tingut la paciència d'acabar la lectura d'aquest document. Si en arribar al final continués pensant-ho, sàpiga que, per al que afecta a la vida i organització parroquials compatibles amb les anteriors circumstàncies, tot - i encara bon xic més - havia sigut portat a la pràctica en alguna parròquia del nostre Bisbat. Si, a pesar de constar-li així, li semblés irrealitzable amb caràcter general, atesos els elements amb què ordinàriament pot comptar la Diòcesi, i volgués repetir el que deia un Bisbe, quan ponderant en la Visita Pastoral l'obra d'un rector deia als sacerdots presents a l'acte «esto hay que admirar-lo, pero no se puede obligar a nadie a imitar-lo», fins en aquest cas li demanaríem almenys una mica del cordial respecte que per a les ànimes de bona voluntat mostrava un dels nostres grans poetes quan deia: *Yo amo al que desea lo imposible*”¹⁷. I a les paraules conclusives escriu: “Com hem indicat al començament d'aquestes pàgines, tot el que aquí diem que fa referència a l'organització i vida parroquial, tot, i encara més, havia sigut realitzat sense pretensions reformadores en una determinada parròquia del nostre Bisbat”¹⁸.

El que més ens pot interessar, en aquesta evocació històrica de Mn. Antoni Tenas, és la introducció. L'escrit no porta ni títol ni data. Almenys en la seva redacció definitiva, deu ser de les darreries de la guerra civil, perquè en algun punt parla de “més de dos anys de guerra”. Encara que es pot preveure qui serà el guanyador de la guerra, no ho explicita, i menys encara no en fa lloances ni expressa l'anhel perquè arribin les tropes vencedores. Sobretot, és ben conscient que les coses mai tornaran a ser com abans. Quan després de la derrota de Napoleó els monàrquics francesos nostàlgics pretenien restaurar

17. Arxiu Parroquial, informe sense títol ni data, pp. 6-7.

18. *Ibid.*, p. 281

l'ancien régime com si no hagués passat res, el cardenal Consalvi, l'intel·ligent Secretari d'Estat de Pius VII, va dir que aquesta actitud era com si Noè, en sortir de l'arca, hagués pretès que tot era igual que abans del diluvi. També el 1939 tindríem polítics i eclesiàstics nostàlgics, però no va ser pas aquesta la posició de Mn. Tenas. Entre la proclamació de la República i la guerra civil han posat fi al règim que en la terminologia posterior anomenem de cristiandat. La *Introducció* comença així: "La revolució ha ocasionat la pública ruptura del nostre poble amb l'Església i, consegüentment, amb una multisecular tradició cultural i moral, que a pesar de deplorables falles particulars, d'un quant temps ençà sensiblement augmentades, informaven en conjunt la vida i els costums privats, familiars i públics. L'enfonsament material ha estat formidable, però encara ho ha sigut més el daltabaix moral. Fins en el millor del cas, d'ara endavant serà tota una altra la fesomia moral de les nostres parròquies i molt diferents de les d'abans les condicions econòmiques i totes les altres de la vida del nostre poble".

A diferència dels qui, en aquells moments o acabada la guerra, atribuïen tots els mals a les forces subversives o a la intervenció soviètica, Mn. Tenas feia una anàlisi més matisada, que no estalviava responsabilitats a l'Església mateixa. Les causes del daltabaix, per a ell, eren, per aquest ordre: a) la ignorància religiosa, amb les conseqüències de la tebior i l'abandonament de les pràctiques culturals; b) la insistent propaganda anticlerical, "valent-se de les possibles falles humanes, sovint de la mentida i la calúmnia"; c) L'actuació de partits polítics que atacaven constantment la clerecia i l'Església i escampaven l'odi, amb "l'actuació de les agrupacions sindicals anticristianes (úniques organitzacions obreres en el nostre país, perquè les altres, de tan reduïdes, res no comptaven) que lligant les falles de l'Estat i del fet econòmic existent amb l'Església i la Religió i presentant-les als ulls del poble com un obstacle al seu millorament, han predicat també l'odi contra l'Església i contra el mateix Déu; d) la creixent immoralitat, de la qual assenyala les següents causes: 1) "trenta anys de corromput i corruptor cine nord-americà, més que immoral, *amoral*, presentant constantment l'exaltament triomfant de la passió innoble i l'èxit del personatge brètol"; 2) una premsa desvergonyida i escandalosa; 3) la mateixa prosperitat material; i finalment e) "la insuficient actuació de la nostra clerecia (diocesana i regular, incloent-hi les Congregacions religioses femenines), per manca de formació i consegüentment d'esperit en alguns casos, per "desconeixement dels problemes vius plantejats tan ardentment, i falta de visió de la gravetat de l'hora i del moment", i deficiències notables i persistents en l'organització i coordinació en les obres d'apostolat i altres activitats sacerdotals.

La postguerra

El retorn a Sant Just Desvern, el gener de 1939, va ser molt emotiu. Per damunt del dolor d'alguns desapareguts i de contemplar les runes i les cendres de l'església i de la rectoria, el sentiment dominant va ser de goig i d'acció de gràcies a Déu quan, en preguntar per tots els coneguts, va comprovar que, després d'aquells tres anys calamitosos, la majoria eren vius. I la segona gran satisfacció va ser que, si terrible havia estat la destrucció, la col·laboració del poble per a la reconstrucció va ser amplíssima i entusiasta. Mn. Antoní no va parar mai de donar-ne gràcies; no sols en manifestacions oficials o públiques sinó en la intimitat.

El 9 d'abril, diumenge de Pasqua del 1939, tot just acabada la guerra a tot Espanya, va adreçar als seus feligresos la patètica exhortació *Una limosna por Dios*¹⁹. Realment, no era un escrit de circumstàncies ni una exhibició de retòrica (per bé que hi esmerça tota la seva formació humanística i la seva traça literària), sinó que hi parlava amb el cor a la mà: “Más de veinte años de convivir y de trabajar incesantemente en el ministerio parroquial entre vosotros, me dan derecho, en estas horas, por tantos motivos graves y solemnes, a hablaros con el alma en los labios y a esperarlo todo de vuestra gratitud, de vuestra generosidad. - A vosotros llegué en plena juventud; y desde entonces hasta que la revolución estalló, a esta parroquia consagré mis sudores y fatigas, mis luces pocas o muchas, todos los entusiasmos de mi alma ardiente; para ella fueron mis desvelos, afanes y sacrificios, mi vida entera”. Recordava després les grans millores que havia anat introduint a la parròquia en el curs d'aquells vint anys, i com tot va ser anorreat per la revolució. Fa tot seguit al·ludí a alguna proposta que, en aquells moments de grans carències sacerdotals de reconstrucció diocesana, se li havia formulat, però que ell va rebutjar en virtut del compromís irrevocable que considerava que havia contret amb Sant Just: “Renunciando a otros cargos, tal vez más cómodos y honoríficos - no decimos ya lucrativos, a vosotros hemos vuelto; y hemos empezado nuevamente el trabajo, semejantes a la abeja, que con renovado ardor emprende la reconstrucción de su colmena poco después que manos impías se la habían destruído, robándole la miel”. Per això gosa demanar l'aportació dels feligresos: la caritat feta amb allò que estalviïn de despeses supèrflues, el do d'objectes o robes de l'aixovar familiar que puguin servir per al culte i, sobretot, el treball personal, de les dones cosint o repassant, i dels homes en jornals de treball. Aquesta circular va ser enviada, a més dels feligresos santjustencs, a

19. Inclosa en el fascicle *Post nubila... Documentos para una página de nuestra historia* (Parroquia de San Justo Desvern, 14 de mayo de 1944), pp. 3-5.

moltes altres persones conegudes de fora del poble. El Dr Lluís Urpí, un temps canceller del bisbat, li va respondre amb una almoïna i una carta que deia: “Recibo su petición de limosna «por amor de Dios». Admiro y alabo su contenido, expresión noble del sentimiento de un alma de Párroco, casado con su parroquia, que ha visto hundirse en un momento los afanes incesantes de su vida, pero que, joven de espíritu, se empeña en recomenzar su ardua labor”²⁰.

La resposta dels feligresos de Sant Just Desvern va ser, senzillament, insuperable, i en ella va trobar Mn. Antoní gran consol i confort per a reemprendre la tasca pastoral. El 3 de març de 1940 va poder presidir la cerimònia solemne de la inauguració oficial del culte a l'església parroquial i benedicció de les campanes. El sermó que aquell dia va predicar²¹, en castellà per imperatiu de les circumstàncies, va ser, com era d'esperar, altament emotiu i bon exemple de l'oratòria sagrada en la qual havia estat format, però personalíssim i ben sincer. Al·ludint a la fugida de Sant Just, més amunt referida, deia: “¡Qué de cosas acuden a mi mente! Yo recuerdo ahora aquella lúgubre madrugada de julio, cuando a la luz de las estrellas y a la rojiza del segundo incendio de nuestro templo, para evitar el furor sanguinario de los revolucionarios, ni todos ni siempre inconscientes, salía de este querido pueblo, que no sabía entonces si volvería a ver”. Va donar les més expressives gràcies a tots els qui tan generosament havien contribuït a la reconstrucció del temple. Amb unes expressions molt seves, es referia als qui van donar, però escatimant avarament la seva aportació, “escudados precisamente en el carácter y condición de que fuese libre y espontánea”, i els agraïa també el poc que havien ofert; i “a los que nada dieron y nada quisieron dar - que algunos ha habido, pocos -, la expresión de nuestro dolor, por no poder tener la dicha de contarlos entre nuestros bienhechores. Finalment, “a los culpables ante Dios y ante los hombres de tanta maldad, de tantos incendios y devastaciones sufridas por nuestro templo y su casa rectoral, a los que fueron víctimas de su cobardía y a los que lo fueron de su rencor, la ofrenda de nuestro más sincero perdón; y con él una invitación al arrepentimiento, recordándoles que nunca se condenó el que ha pecado, sino el que no se ha arrepentido”. Insistia, però, que molt més important que la restauració del temple material és la del temple espiritual que són les ànimes dels cristians. Exhortava - molt oportunament en aquelles circumstàncies de tanta misèria - a proclamar no sols la fe, sinó també la caritat, “para que nunca jamás puedan repetirse, ni aun con sola apariencia de verdad, aquellas

20. Arxiu Parroquial. Carta del Dr. Lluís Urpí, 15 maig 1939.

21. *Sermón predicado con motivo de la inauguración oficial del culto en nuestro templo parroquial y bendición de sus campanas (3 marzo 1940)*, dins *Post nubila...*, pp. 7-13.

palabras atribuídas al gran Papa restaurador de todas las cosas en Cristo, Pío X: «¡España! ¡España!, país de mucha fe, sí, pero de poca caridad». ¡Qué lección tan tremenda y tan oportuna para un pueblo que, como el nuestro, acaba de salir de una guerra civil!»

Una Festa de la Vellesa després de la missa, on es veu un tret característic de mossèn Antoní amonestant algú. (Fons Quintana-Cortès. Arxiu Històric de Sant Just Desvern)

Encara va trigar quatre anys a acabar la restauració i embelliment del temple incendiats. El 14 de maig de 1944 va ser solemnement consagrat pel bisbe Dr. Gregorio Modrego Casaus. En el recordatori de la cerimònia, preparada per ell amb tota la il·lusió del seu cor, escrivia les paraules del patriarca Jacob als seus fills: “Ja puc morir tranquil després del que he vist...”, i les del càntic de Simeó: “Ara, Senyor, ja podeu deixar que el vostre servent se’n vagi en pau...”²².

El final de la guerra civil suscitava, en Mn. Tenas i en la majoria de la seva generació sacerdotal, sentiments oposats. D’una banda, era la derrota dels perseguidors de l’Església. Encara que el terror no hagués durat tota la guerra, i que sobretot a partir del maig del 37 la situació hagués millorat considerablement, la situació de l’Església era massa adversa per no desitjar que arribessin “els altres”, dels quals, d’altra banda, no es tenia prou informació i havien estat força idealitzats perquè es presentaven com a defensors de l’Església. Però ben aviat es va veure que no eren tan evangèlics com s’havia dit. L’Església que defensaven i deien protegir era la que els servia incondicionalment, i, tal com havia passat en l’ocupació d’Euskadi, no toleraven res del que a ells els pogués semblar que s’acostava al separatisme. Les autoritats militars d’ocupació van prohibir terminantment tot ús públic de la llengua catalana. El material de propaganda franquista en català que havien preparat els catalans que col·laboraven als serveis de Premsa i Propaganda de Burgos va haver de ser destruït per ordre dels militars. Mn. Antoní, immediatament després d’arribar a Sant Just, ja va tenir un greu incident amb un guàrdia civil. Mai no en va voler donar detalls; només sabem que va ser per qüestió del català, i que va estar a punt d’acabar molt malament.

Però no es va acovardir. Els escrits i publicacions havien de ser forçosament en castellà, però la predicació i catequesi es van fer des del primer moment en català, i ben aviat - no sabia precisar exactament quan - el català va reprendre a les Escoles Núria, on recordo haver vist que s’emprava el *Sil·labari català* de Pau Romeva. Els elements durs del règim s’enfuriaven davant d’aquesta reviviscència del català. Antonio Lorca va publicar al diari de Falange, Solidaridad Nacional, una sèrie de quatre articles, en el darrer dels quals denunciava *nominatim* una sèrie de parròquies o centres eclesiàstics, i entre ells, pel seu nom, Sant Just Desvern²³. Aquesta denúncia del diari falangista colpia doblement Mn. Antoní, perquè la parròquia i les Escoles eren l’objecte essencial de l’acusació. Reproduïm el fragment principal del primer d’aquests articles, perquè és antològic:

22. *Recuerdo de la Consagración de la Iglesia Parroquial de San Justo Desvern*, dins *Post nubila...*, p. 15.

23. Antonio Lorca, *De la Iglesia a la Escuela*, a *Solidaridad Nacional*, 7, 8, 9, i 12 juliol 1939.

Habrà que machacar. ¡Ay! de los que tienen oídos y no quieren oír, de los que tienen ojos y no quieren ver.

Nosotros decimos las cosas con toda la suavidad del mundo, aunque, triste es confesarlo, nos pasa lo que al que las dice a gritos a un sordo de conveniencia.

¡Señor, qué cosas más difíciles hemos de inculcar!

Vamos a ver. En la iglesia de San Pedro, de Tarrasa, los anuncios de amonestaciones se hacen en catalán; en catalán se confiesa en casi todas las iglesias de Cataluña, y en catalán se predica en casi todos nuestros templos.

La contumacia en el error es evidente.

No es pecado, no señor, confesar y anunciar en catalán los desposorios, en las tablillas de las iglesias; es... algo peor.

Durante todo lo que va de siglo, el separatismo catalán ha tenido feudos casi invulnerables en la Iglesia y en la Escuela.

Jamás propaganda política ni discurso demagógico alguno hizo más daño a España que esta labor constante e inteligente que desde la Escuela y desde la Iglesia se hizo.

No se enseñaba por enseñar, no tenía el hecho una significación puramente cultural, ni respondía a método pedagógico alguno. Porque, de ser así, desde el púlpito y desde la cátedra, algún día se hubiera predicado, se hubiera enseñado en español. No. La consigna era tajante y se cumplía de una manera metódica, ordenada, con ribetes de sospechosa y sospechada disciplina.

Yo no diré que fueran los mismos, aunque sí, tengo para mí, una investigación concienzuda daría verdaderas sorpresas. Yo no digo en Tarrasa, ni en Barcelona, *ni en San Justo Desvern*, pero sí afirmo, que los sacerdotes que ahora predicán y confiesan y anuncian en catalán, que los maestros que enseñan en catalán, hacen ahora más daño que entonces.

[...]

¡Cuidado que se filtran! Se filtran y se sitúan y hablan y chillan...

¡Y obran!

Habrà, pues, que obrar también. [...].²⁴

24. *Solidaridad Nacional*, 7 juliol 1939. El subratllat és meu.

El 1946, un dia que l'havia anat a veure, em va donar un llibre tot dient-me: "Té. Llegeix això, que és molt important". Era l'obra del canonge d'Oviedo Maximiliano Arboleya Martínez, de qui més amunt he parlat²⁵, *Técnica del apostolado popular ante la apostasía de las masas*. Només de començar a fullejar-lo ja vaig veure que diferia de tota la literatura religiosa que aleshores circulava, perquè deia que quan a les barriades o suburbis de les nostres ciutats les processons han d'anar acompanyades de la guàrdia civil perquè no les apedreguin, és que el país no és tan cristià com ens volen fer creure. Arboleya havia mirat de publicar aquest llibre a Madrid, però l'arquebisbe de Madrid-Alcalá, Dr. Eijo Garay, tot i ser molt amic seu -es tutejaven-, no va gosar donar-li

Enterrament de mossèn Antoni el dia 2 de gener de l'any 1954, foto feta a la cruïlla del carrer Verge dels Dolors i de la plaça Mossèn Cinto Verdaguer. (Fons Quintana-Cortès. Arxiu Històric de Sant Just Desvern)

25. Cf. Domingo Benavides, *El fracaso social del catolicismo español. Arboleya Martínez, 1870-1951*. Nova Terra, Barcelona 1973. Per raons editorials pràctiques, aquesta tesi doctoral va haver de ser resumida en editar-se. Les referències a Mn. Tenas només es troben en el text original mecanografiat, del qual hi ha un exemplar a la biblioteca de Montserrat.

l'imprimatur. Llavors Mn. Tenas, que també era amic i s'escrivien, va aconseguir que el Dr. Modrego li donés el permís i que l'Editorial Subirana li publiqués. Arboleya havia passat moments difícils, acusat de connivència amb els nacionalistes bascs i d'hostilitat envers el règim franquista. Va ser detingut i processat. Els seus antics companys de l'època de les campanyes del catolicisme social, i del *Grupo de la Democracia Cristiana*²⁶, acabada la guerra estaven enlluernats pel nacionalcatolicisme imperant. Li deien, a Arboleya, que allò per què havien lluitat tants anys sense quasi cap fruit, ara ho tenien plenament. Arboleya els responia que semblava mentida que no s'adonessin que ellò era justament tot el contrari de l'ideal pel qual abans de la guerra havien lluitat. Es fixava en fets significatius d'aquell ambient. A la zona minera asturiana, d'ell tan coneguda, els sacerdots "de acción" (els que abans treballaven amb ell en el camp social catòlic) li deien: "Estamos admirablemente y no hay peligro de que volvamos a las andadas *mientras siga aquí la tropa*". El rector d'una parròquia minera li deia que abans només li anaven a missa sis homes, cap d'ells miner, però "hoy asisten más de trescientos". I un sacerdot de suburbis de Madrid li deia, tan satisfet, que abans de la guerra no anava a missa cap jove, "y en cambio ahora nos los traen formados". Per això Arboleya havia gosat escriure al Dr. Eijo Garay: "Te creo convencido de que nuestro «pueblo» - los obreros y modestos empleados, así como gran número de campesinos - está hoy más alejado de nosotros que antes de la guerra"²⁷. Esmento aquests detalls del canonge Arboleya Martínez perquè, atesa la identificació i solidaritat que Mn. Tenas li va mostrar, ens permeten de conèixer la seva visió de la situació d'aleshores, sobre la qual no tenim testimoniatges directes i explícits.

L'única compensació que desitjava, a canvi de tot el que havia fet per la parròquia, era poder-hi ser enterrat. El 24 de novembre de 1944 l'Ajuntament va acordar per unanimitat sol·licitar de les Autoritats competents el permís per tal que Mn. Antoni Tenas, quan morís, pogués ser sepultat a l'església parroquial, al sepulcre que hi ha a la nau principal, destinat a enterrar-hi els antics rectors. El 9 de juliol de 1950 un altre acord del mateix Ajuntament li va atorgar el títol de fill adoptiu de Sant Just Desvern.

Després d'un primer atac de feridura, que el va deixar amb una marcada dificultat per a parlar, que feia difícil d'entendre'l, l'atac es va repetir el 31 de desembre de 1953, de resultes, segons sembla, d'una gran fredorada que va haver de suportar. Aquest cop va ser mortal.

26. No era cap partit polític, sinó un grup d'intel·lectuals, molts d'ells catedràtics o professors, que volien difondre la doctrina social de l'Església.

27. D. Benavides, *El fracaso social del catolicismo español*, p. 779.

El 4 de novembre de 1983, coincidint amb el cinquantenari de l'Escola Parroquial Núria, es va celebrar un acte commemoratiu a les Escoles. A continuació, a l'església parroquial, el cardenal Jubany va presidir una concelebració, en la qual van participar una colla d'antics vicaris seus. Acabada la celebració eucarística, les despulles de Mn. Antoní Tenas, que fins aleshores reposaven al cementiri municipal, van ser dipositades al sepulcre del mateix temple, tal com ell havia desitjat.